

Albinas R e k a š i u s

Elgetos ir elgetavimas

I. Elgetos

Albinas REKAŠTUS

ELGETOS IR ELGETAVIMAS

1. Kaip Jūsų kaime vadinami žmonės, kurie vaikščioja prašydami išmaldos – ubagai, žebroakai, elgetos ar pan.?

2. Kaip vadinama tai, ką žmonės duoda elgetoms (pvz., išmalda, almužna, dovė, duoklė, apiera, malda ir pan.)?

3. Ką vadina "tikrais" ir "netikrais" elgetomis? Ar nepasitaikydavo apsimetėlių? Kaip juos pažindavo? Ar neteko girdėti apie tokius elgetas, kurie ant šventoriaus rodydavo "luošą" kūną, o vėliau "pasveikdavo"? Kodėl jie taip darydavo? Kas apie tokius elgetas pasakojava?

4. Ar neteko girdėti apie "ubagų balius"? Kokiomis progomis elgetos "baliavodavo"? Kur jie rinkdavosi ir ką darydavo per "ubagų balius"?

5. Kas yra "laikini" elgetos? Ar nuo gaisro nukentėję laikomi tikrais elgetomis? Kuo skiriasi išmalda, duodama elgetoms nuo aukų padegėliams? Ar duodavo padegėliams grūdų (pažymėkite kokių ir kiek)?

6. Ar duodavo padegėliams drabužių ar drobės, miltų drabužiams pasisiūti? Ar padegėliai buvo šelpiami pinigais (pažymėkite, kiek duodavo)? Ką dar aukodavo padegėliams?

7. Ar padegėliai turėdavo kokią dokumentą, kad jiems atsistiekti nelaimė? Kas tokią raštą išduodavo?

3. Ar nebuvo elgetų "nuo prigimties", kurių kelinta kartą gyvena iš elgetavimo (tiksliai užrašykite tokius atvejus)? Gal būdavo elgetaujančių šeimomis?

9. Gal yra tekę matyti elgetų, kurie važinėdavo arkliais. Kaip atrodydavo vežimas, pakinktai? Ką jie su savimi vežiodavosi?

10. Kaip elgetos būdavo apsirengę? Kuo jų apranga ypatinga ar neįprasta? (Užrašykite kaip vadinosi jų drabužiai.) Kuo skyrėsi elgetų vyrų ir moterų drabužiai? Kuo rengdavosi žiemą, kuo - vasarą?

11. Kokius įnagius elgetos su savimi nešiodavosi? Ką su jais darydavo? (Detaliai užrašykite).

12. Kur elgetos susidėdavo gautą išmaldą? Kelias terbas jie turėdavo? Kaip jas nešiodavo?

13. Ar neteko girdėti, kad elgetos turi susigalvoję tik jiems suprantamą kalbą? (Smulkiai užrašykite).

II. Elgetavimas kaime

14. Ar kaime elgetaujantys kuo nors skyrėsi nuo mieste elgetaujančių? Gal skyrėsi jų apranga, kalbėjimas, įpročiai ir pan.?

15. Ką sakydavo elgeta įėjęs į trobą? Kas iš šeimos narių atsakydavo į pasveikinimą ir sutinka jį? Kaip atsakoma į elgetos pasveikinimą?

16. Ar kviečia elgetą sėstis? Kur jis sodinamas troboje? Gal buvo tradicinė vieta elgetai? Ar kviečia elgetą prie stalo? Kokiais atvejais buvo kviečiamas?

17. Kaip elgeta prašo išmaldos, kokias giesmes gieda? Ar buvo elgetų, kurie giesmes giedojo ar maldas, litanijas iš "kantičků" skaitytų?

18. Ar buvo elgetų, kurie grodavo kokiais nors muzikos instrumentais? Kokiais žodžiais ar kokiais ženklais (pvz., nebyliai) elgetos stengdavosi išprašyti daugiau išmaldos?

19. Ko elgetos labiausiai prašydavo ir ką jiems dažniausiai duodavo išmaldos?

20. Kas iš šeimynos paduodavo išmaldą? Kodėl?

21. Ar elgetos dėkodavo už gautą išmaldą? Gal sakydavo kokias padėkes ar palinkėjimus? (Tiksliai užrašykite!)

22. Ar elgetoms duodavo pinigų, drabužių? (Jei duodavo pinigų, nurodykite, kiek)?

23. Gal duodant elgetai išmaldą būdavo prašoma kokios paslaugos už ją? Ar neprašydavo pasimelsti už mirusius, ligonius? Ar ištekėjusi, bet vaikų neturinti moteris neprašydavo pasimelsti, kad susilauktų? Ar senmergės neprašydavo pasimelsti, kad gautų vyrą? Gal žinote tokių atvejų, kai elgetos malda padėjo? (Tiksliai užrašykite). Gal buvo prašoma pasimelsti kokioje nors ypatingoje, šventoje vietoje, atlaiduose, prie kokio nors šventojo altoriaus ir pan.? (Nurodykite, kokiu atveju taip būdavo prašoma!)

24. Ar elgetos, kaip senesnio ir daugiau mačiusio, žmonės neklausdavo patarimo susirgus gyvuliui, neužderėjus derliui ar kokios nelaimės ištikti? Gal teko girdėti, kad žmogui elgetos patarimai padėjo? (Tiksliai užrašykite).

25. Ar neteko girdėti, kad elgetos užkalbėtų žmogaus ar gyvulių ligas, gyvatės įkirtimą? (Tiksliai užrašykite!)

26. Kaip elgetos elgdavosi su šykštuoliais, kurie nieko neduodavo arba kai mažai duodavo?

27. Ką darydavo elgetos su kaime surinkta išmalda? Ar jie patys viską sunaudodavo? Ar neteko girdėti, kad ubagai gautą išmaldą kam nors parduotų? Kur jie panaudodavo gautus pinigus?

28. Ar neįkyrėdavo dažnas elgetų lankymasis? Ar žmonės kaip nors negudraudavo, kai nenorėdavo priimti elgetos arba duoti išmaldos? Ką tokiu atveju šeimnininkai darydavo arba sakydavo?

29. Kaip elgeta būdavo sutinkamas, jei pas ūkininką užeidavo vėlai vakare? Ar priimdavo nakvynėn? Kur jį guldydavo, kaip su juo būdavo elgiamasi?

30. Ar elgeta dėkodavo už nakvynę? Ką jis sakydavo šeimnininkams? Ar ryte šeimnininkai elgetai duodavo pusryčius? Ar įdėdavo kelionei maisto?

31. Ar apsinakvoję elgetos nepasakodavo kokių atsitikimų, baisių įvykių, pasakų vaikams ir pan.? Kaip tokius elgetas -pasekorius žmonės vertino? Gal jiems duodavo daugiau išmaldos?

32. Ar galėjo ūkininkas elgetos nepriimti nakvynėn, išvaryti vėlyvu metu ar blogu oru? Ką sakydavo apie šeimnininkus kaimynai?

33. Ar nėra pasitaikę, kad apsinakvojęs elgeta mirytų? Ką tokiu atveju būdavo daroma? Kas ir už kokias lėšas jį laidodavo? Kaip vykdavo šermenys ir laidotuvės? Gal būdavo kokios nors neįprastos apeigos? Kur laidodavo? Gal girdėjote pasakojimų apie elgetų laidotuves? (Detaliai užrašykite!)

34. Gal kaimas turėjo nuolatinių elgetų, kurie išmaldą rinkdavo tik tame pačiame kaime? Kaip žmonės juos priimdavo?

35. Ar nebuvo iš Jūsų kaimo kilusio ir jame gyvenančio elgetos? Kaip jis buvo išlaikomas: Kas rūpinosi ar buvo atsakingas už jo išlaikymą? Kur toks elgeta gyveno?

36. Kaip būdavo priimami elgetos, netyčia atėję svarbaus darbo ar talkos metu (kuliant jėvus, per linaminį ar pan.)? Kas tada jiems paduodavo valgyti ir išmaldos?

37. Ar šeimnininkės neprašydavo elgetos atlikti kokių smulkų darbą (pakopoti žabų, atnešti vandens ar pan.)? Gal jų prašydavo patalkininkauti ir prie didesnių darbų? Ar elgetos sutikdavo tokius darbus dirbti? Kodėl? Kaip už tokią pagalbą būdavo atsilyginama?

38. Gal yra kokių pasakojimų apie kaime duoneliusius elgetas? Ar nedainuodavo apie juos dainelių?

39. Ar neteko girdėti pasakojimų apie elgetas, kurie vagia vaikus? Kokiu tikslu elgetos tai darydavo? Kaip būdavo elgiamasi su pavogtais vaikais? Ar negąsdindavo vaikų elgetomis? ("ubagai atiduosiu...", "įsidės ubagas į terbą..." ir pan.)?

III. Elgetos apeigų metu

40. Kur elgetos susėsdavo prašyti išmaldos per Žolinę, Visus šventus, Vėlines, Kalėdas, Vėlykas? Kurioje tako pusėje stengdavosi atsisėsti? Kodėl? Kokias jie maldas kalbėdavo, giesmes tomis dienomis giedodavo?

41. Ką aukodavo elgetoms per Žolinę, Vėlines, Kalėdas, Vėlykas? Gal per šventes aukodavo tai: ko paprastą dieną neduodavo? Už ką prašydavo pasimelsti tomis dienomis?

42. Kas yra "ubaginė" arba "ubagų" duona? Ar prieš kepant duoną elgetoms į tešlą nebuvo išpaudžiama kokių ženklų? Kodėl taip buvo daroma? Ar visus duonos kepalus peržegnojavo ar tik kuri vieną? Kodėl?

43. Ar prieš kokią šventę neveždavo elgetoms paskersto gyvulio mėsos? Koki gyvulį jiems skersdavo? Gal per kokią šventę duodavo išmaldos grūdais ar miltais?

44. Ar per šventes elgetos vaikščiodavo po kaimus? Kaip būdavo priimamas elgeta per Kūčias, Kalėdas, Velykas ar kokią kitą šventę? Kas sakoma apie tą dieną apilankiusį elgetą?

45. Ar nevedavo elgetos išmaudyti, jei ateidavo prieš šventinę dieną, arba kai iškūrenta pirtis?

46. Kaip būdavo elgiamasi su elgetomis, kaip juos priimdavo, kai netyčia užeidavo per vestuves ar krikštynas? Kur jį tuomet sodindavo? Kuo vaišindavo ir ką duodavo išmaldos? Ką žmonės apie tokius netikėtus apsilankymus kalbėdavo (ar tai geras, ar blogas ženklas, ką reiškia)?

47. Kaip būdavo priimamas elgeta tuose namuose, kuriuose yra gimdyvė arba naujagimis? Ką tokiu atveju sakydavo?

48. Kas sakoma, jei vežant vaiką krikštyti kelyje sutinkamas elgeta? Ar kūmai pakrikštiję vaiką duodavo elgetoms išmaldos? Ką duodavo ir ko prašydavo? Gal prašydavo už ką nors pasimelsti?

49. Kas sakoma, jei jaunavedžiai važiuodami į bažnyčią susitinka kelyje elgetą? Gal piršlys arba svočia duodavo ko nors išmaldos?

50. Kaip elgetas priimdavo, jei namuose yra marinamas žmogus? Gal ką nors tokiu atveju liepdavo daryti? Kas pasakojama apie tokius apsilankymus?

51. Kaip elgetas priimdavo, jei jie netyčia užeidavo į šermenis ar atminimus (devintines, trisdešimtines, metines)? Kuo elgetą vaišindavo, ką duodavo išmaldos? Kaip būdavo vertinamas elgetos apsilankymas šermenyse arba atminimuose?

52. Gal žinote atvejų, kai elgetą per šermenis kvietėsi melstis arba raudoti? Gal prašydavo pasimelsti per atminimus?

53. Kuo elgetai atsilygindavo už pasimeldimą arba pagiedojimą?

54. Ar nėra tekę girdėti, kad prieš mirdamas kas nors paskyrė dalį turto elgetoms? Dėl ko taip buvo daroma?

55. Ką žmonės sako, jei veždami laidoti mirusįjį sutinka elgetą?

56. Ar neatiduodavo mirusiojo drabužių elgetoms? Kodėl?

57. Ką reiškia sapnuoti elgetą?

58. Ką dar žinote apie elgetas ir elgetavimą?

I. Medžiagos pateikėjo pavardė, vardas, tėvo vardas. (Ištekėjusios moters nurodyti mergautinę pavardę).

II. Pateikėjo gimimo vieta ir metai. (Jei pateikėjas yra persikėlęs, nurodykite kada persikėlė).

III. Dabartinis pateikėjo adresas.

IV. Laikotarpis, apie kurį pasakota (kiek galima tiksliau).

V. Anketą užpildžiusio asmens pavardė, vardas,
adresas ir telefono numeris.

VI. Anketos užpildymo vieta ir laikas.

Medžiagą siųsti:

232600 Vilnius,
Kosciuškos 30
Lietuvos TSR Mokslų Akademijos
Istorijos institutas
Etnografijos skyrius